

Таким чином, у сфері політичної діяльності зростає роль політичного діалогу, компромісів у подоланні суперечностей і розбіжностей між суб'єктами політичної діяльності.

Література:

1. Волинський А. К. Теоретико-методологічні основи аналізу політичного процесу у сучасній політичній науці : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / А. К. Волинський ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2006. – 17 с.
2. Кузьмін П. В. Політична діяльність: теоретичні засади та практика сучасної України : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Кузьмін П. В. ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2008. – 32 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2 – ге вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 667.
4. Яковлев Д. В. Політична взаємодія як комунікативний процес: медіатизація, демократизація, раціоналізація / Д. В. Яковлев. – Одеса: Астропринт, 2009. – 288 с.

Немерцалова С. В., ОНМА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНІВ "ОХОРОНА" ТА "ЗБЕРЕЖЕННЯ" У МОРСЬКИХ ПРИРОДООХОРОННИХ КОНВЕНЦІЯХ

Данная статья посвящена анализу соотношения терминов "охрана" и "сохранение" в морских природоохранных конвенциях. Сделаны выводы о целесообразности использования данных терминов и соотношении объёмов понятий.

This article is about analysis of terms "conservation" and "protection" in marine nature protection conventions. We've done conclusions about expedience of the use of terms and correlation of volumes of concepts.

Організацією Об'єднаних Націй 2010 рік було оголошено Міжнародним роком біологічного різноманіття. Це підтверджує важливість та актуальність питання охорони природного довкілля, яке на сьогоднішній день цікавить всю міжнародну спільноту. Якщо не вирішити це питання сьогодні, завтра може бути вже запізно. Кількість видів тварин та рослин під антропогенним впливом зменшується у рази, якість повітря та питної води

погіршується, а відновлення якщо й відбувається, то незначними темпами. Задля вирішення цієї проблеми дії країн мають бути ефективно об'єднанні завдяки міжнародному співробітництву у галузі права.

Існує ціла низка міжнародних конвенцій, що тим чи іншим чином присвячені питанню збереження та охорони біологічного різноманіття. Але незважаючи на це, питання є не вирішеним та недостатньо врегульованим. Зокрема, немає єдиного термінологічного апарату, який би використовувався у всіх однорідних документах, не є вивченим співвідношення різних понять між собою, хоча застосування термінів має суттєве значення для їх подальшого тлумачення та однакового розуміння. У зв'язку з цим, зазначена робота присвячена визначенню понять "охорона" та "збереження", їх співвідношенню та застосуванню у міжнародному морському праві у природоохоронних конвенціях.

Дослідженням питань охорони довкілля, зокрема живих ресурсів займалися такі автори як Молодцов С. В., Чичварин В. А., Вилежагін О. Н., Тимошенко І. Г., Хабіров Б. В. але їх дослідження, по-перше, не були присвячені безпосередньо вказаній проблемі, а, по-друге, проводились у 50-х роках ХХ ст., а з того часу відбулися значні фактичні зміни та юридична наука зробила суттєвий крок уперед. Ряд сучасних авторів: Дудкін О. В., Єна А. В., Мовчан Я. І. та ін., зосереджують увагу на оцінці та напрямках загрози біологічному різноманіттю та здебільшого дослідження присвячені біологічному, а не правовому аспекту зазначеної проблеми. Питання співвідношення термінів, їх тлумачення та використання у міжнародному праві залишились поза увагою.

На сьогоднішній день в міжнародному праві існує низка понять, що стосуються питання збереження та охорони морського природного середовища та його мешканців. Це такі поняття, як "оточуюче середовище", "оточуюче природне середовище", "біологічні ресурси", "природні ресурси", "біологічні ресурси світового океану", "живі ресурси", "водні живі ресурси", "морські живі ресурси", "рибні ресурси", "біологічне різноманіття моря" тощо.

Всі ці терміни включають в себе поняття ресурси, що ілюструє їх фактичну або потенційну користь або цінність для людини.

Слід зазначити, що стосовно морських живих ресурсів в доктрині та в договірній практиці застосовують два терміни "охорона" та "збереження". Термін "охорона" закріплено у Женевській конвенції про риболовство та охорону живих ресурсів відкритого моря 1958 р.,

у ст. 2 якої охорону визначено як сукупність заходів щодо забезпечення оптимального стійкого добування цих ресурсів, необхідних для досягнення максимуму постачання продуктами харчування та іншими морськими продуктами населення Землі.

Термін "охорона" живих морських ресурсів притаманний деяким міжнародним угодам, наприклад, міжнародній конвенції про рибацтво у північно-східній частині Атлантичного океану 1949 року (тепер не діє), Міжнародній конвенції з регуляції китобійного промислу 1946 року, тощо.

В доктрині низкою авторів також застосовується термін "охорона". Так, С. В. Молодцов розуміє під охороною морських живих ресурсів "обмежувальні правила рибацтва у окремих районах відкритого моря, необхідні для створення стійкої продуктивності біологічних ресурсів моря" [1]. В. А. Чичварин формулює поняття міжнародної охорони природних об'єктів, в тому числі морських живих ресурсів, як "сукупність міжнародних та національних заходів, що сприяють стійкому збереженню та гранично вигідному для країн використанню інтернаціональних природних багатств, що проводиться на благо сучасних та майбутніх поколінь" [2].

На думку Б. Г. Хабірова, міжнародно-правова охорона живих ресурсів відкритого моря – це погоджена між державами система заходів, направлена на збереження живих морських ресурсів, їх поновлення та підтримання на рівні максимально стійких виловів. Н. С. Іванченко визначав охорону живих ресурсів відкритого моря як "загальновизнану норму в міждержавних відносинах з приводу використання живих морських ресурсів, що витікають з принципу свободи відкритого моря, зобов'язані утримуватися від яких би то ні було дій, що могли б спричинити шкоду морській флорі та фауні, а при організації промислу індивідуально чи спільно з іншими країнами, зобов'язані вживати заходи, направлені на підтримку продуктивності живих ресурсів на максимально можливому стійкому рівні" [4]. Ряд авторів під охороною живих ресурсів моря розуміють сукупність національних та міжнародних заходів, направлених на комплексний захист морського середовища в цілому, включаючи заходи зі збереження, відновлення, раціонального використання ресурсів як частини морського середовища, а також заходи з боротьби із забрудненням морського середовища. Таким чином, охорона ресурсів розглядається ними як складовий елемент охорони морського середовища – загальновизнаного принципу, що склався у міжнародному морському праві, направлений

на попередження всіх видів негативного впливу на морське середовище, в тому числі на живі ресурси моря. З усіх наведених визначень охорони головне – необхідність раціонального використання морських біологічних ресурсів, тобто досягнення максимально стійкого вилову на основі підтримання стійкої продуктивності та відновлення запасів, що експлуатуються.

Що ж стосується договірної політики, то у більшості діючих угод з риболовства використовується термін "збереження" живих ресурсів. Аналізуючи зазначені угоди, можна зробити висновок, що поняття "збереження" тлумачиться ними як таке, що органічно включає раціональне використання. Вивчення норм, що містяться у вказаних документах, наводить на думку, що вони направлені на забезпечення раціонального ведення промислу на тих чи інших видів живих ресурсів в окремих районах Світового океану шляхом прийняття окремих заходів по збереженню. У конвенції про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 року [5] прямо зазначено, що "збереження" морських живих ресурсів включає їх раціональне використання (ст. 2). Таким чином, обидва терміни використовуються в доктрині та договірній практиці та мають в більшості випадків подібний зміст, важливим елементом якого є раціональне використання морських живих ресурсів.

Разом з тим, в ряді випадків термін "охорона" живих ресурсів застосовуються, коли мова йде про попередження чи захист морських ресурсів від несприятливого впливу надмірної експлуатації, що може викликати незворотні наслідки. В зазначених випадках поняття охорона пов'язується, як правило, з тими видами ресурсів, стан яких знаходиться під серйозною загрозою, що звичайно передбачає тимчасову заборону ними користуватися, а також інші спеціальні заходи з метою відновлення таких запасів до рівня, що забезпечує їх нормальну життєдіяльність. Так, у низці міжнародних конвенцій передбачається прийняття заходів з відновлення та захисту видів, що "охороняються", чи "зникаючих". З цієї метою, наприклад, Міжнародною китобійною комісією прийнята класифікація, відповідно до якої до запасів, що охороняються, належать стада китів, чисельність яких скоротилась нижче рівня, що дозволяє вести максимально стабільне здобування. Конвенція про збереження антарктичних тюленів 1972 року містить положення, відповідно до яких забороняється здобування чотирьох видів тюленів, що віднесені до видів, що охороняються. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою

зникнення 1973 року та Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин 1979 року оперують такими поняттями як "вид, що знаходиться під загрозою зникнення". Зрозуміло, що заходи щодо збереження подібних видів мають бути найбільш суворими, що передбачає у ряді випадків заборону добування, промислу та використання цих видів.

У конвенції ООН з морського права термін "збереження" використовується у наступному розумінні. Відповідно до положень розділу 2 частини 7 конвенції, збереження морських біоресурсів можна визначити як сукупність передбачених правовими нормами заходів, направлених на підтримку чи відновлення популяцій, видів, що виловлюються на рівнях чи до рівнів, при яких можливе забезпечення максимально стійкого вилову, розмір яких визначається державою з урахуванням відповідних екологічних, географічних та економічних факторів на основі новітніх наукових даних та стандартів, що встановлюються відповідними компетентними міжнародними організаціями.

Таким чином, поняття "охорона", як комплекс заходів по відновленню запасів до рівня, що дозволяє почати їх використання, повністю охоплюється поняттям "збереження" в тому тлумаченні, в якому воно надається в конвенції [5]. Це обумовлено тим, що поняття "збереження" згідно конвенції включає як відновлення до певного рівня запасів, що знаходяться у підірваному стані, що включає й тимчасову заборону їх промислу, так і раціональне використання тих популяцій, яким не загрожує скорочення чисельності.

Основою норм зі збереження морських живих ресурсів є принцип збереження та раціонального використання морських живих ресурсів. Цей принцип є загальновизнаною нормою найбільш загального характеру, що зобов'язує держави здійснювати міжнародні та національні заходи, направлені на підтримання чи відновлення морських живих ресурсів та рівнях та до рівнів, при яких може бути забезпечений максимально стійкий вилов, що визначається з урахуванням вимог, закріплених в конвенції.

На думку інших авторів, "охорона" є традиційним терміном для вітчизняної теорії права та представляє собою систему заходів економічного, політичного, юридичного, організаційного характеру, які забезпечують підтримання біоресурсів на рівні максимальної продуктивності. За словником В. Даля "охороняти" означає стерегти, оберігати, сторожити, караулити, захищати, убезпечити.

Під охороною живих ресурсів моря деякі автори розуміють таку організацію їх використання, яка дозволяє популяції, що охороняється, залишатися на певному рівні внаслідок її природної здатності до відновлення, що на думку інших авторів не відображає змісту сучасних заходів з охорони біоресурсів.

У певний період часу існувала думка, що жива природа Світового океану – це складна екосистема, здатна до саморегулювання, пристосування до антропогенного тиску, що дедалі збільшується. Але деякі види морських біоресурсів вже зникли з природного середовища існування чи знаходяться на межі зникнення. Після припинення їх вилову деякі запаси біоресурсів взагалі не відновилися, або екосистема отримувала нову рівновагу. Наприклад мораторій на комерційний промисел деяких видів біоресурсів (китів, моржів), якщо й дозволить відновити чисельність до рівня, на якому може вестися максимально стійкий вилов, але не раніше, ніж через 30 – 50 років, відновлення ж інших видів китів, наприклад, синіх до такого рівня взагалі не дійде.

Заслугує уваги застосування термінів "охорона" та "збереження" у Російському законодавстві. У Законі РФ "Про рибальство та збереження водних біологічних ресурсів" використовується термін збереження водних біоресурсів – це підтримання водних біоресурсів чи їх відновлення до рівня, при якому можуть бути забезпечені максимально стійка добича водних біоресурсів та їх біологічне різноманіття, шляхом забезпечення, на основі наукових даних, заходів з вивчення, охорони, відновлення раціонального використання водних біоресурсів та охорони середовища їх існування (ст. 1). Отже, охорона водних біоресурсів – це заходи зі збереження та раціонального використання водних біоресурсів, передбачені законодавством в області рибальства та збереження водних біоресурсів. Таким чином, російське законодавство під збереженням розуміє процес, а під охороною, відповідно, – конкретні заходи, що застосовуються.

Крім того, на думку деяких авторів при перекладі з англійської мови деяких конвенцій було надане помилкове значення терміну, що не відповідає контексту. Так, в офіційному тексті Конвенції про рибальство та охорону живих ресурсів відкритого моря 1958 року вірним було б застосування: Конвенція про рибальство та збереження живих ресурсів відкритого моря – Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources of the High Sea. В українському варіанті Конвенції ООН з морського права 1982 року

використовуються обидва терміни: "збереження" відповідає "conservation" та "охорона" відповідає "protection".

Конвенція про біологічне різноманіття використовує термін "збереження" у розумінні збереження екосистем, природних місць існування, підтримання та відновлення життєздатних популяцій видів в їх природному середовищі існування, та термін "охорона", коли мова йде про райони, що виділяються для досягнення конкретних природоохоронних цілей.

В міжнародному праві також використовується термін "захист". Захист на думку деяких авторів – це частина охорони, виникає при порушенні правил та представляє заходи з відновлення порушеного положення. Захист, в свою чергу – одна з форм правового регулювання.

На наш погляд, найкращим для застосування є термін збереження. Він є найбільш змістовним та включає в себе поняття охорони та захисту. Збереження – це кінцевий результат, до якого ми врешті решт прагнемо і для досягнення якого укладаємо міжнародні угоди та складаємо національні природоохоронні законодавчі акти.

Література:

1. Молодцов С. В. Международно-правовой режим открытого моря и континентального шельфа / С. В. Молодцов. – М.: Изд-во АН СССР, 1960, – С. 209.
2. Чичварин В. А. Проблемы международной охраны природы / В. А. Чичварин // Международные соглашения по охране природы. – М.: Юридическая литература, 1966. – С. 12.
3. Иванченко Н. С. Рациональное использование живых ресурсов моря: Международно-правовые вопросы/Н. С. Иванченко. – М.: Пищевая промышленность, 1975. – 156 с.
4. Міжнародна конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права. – Нью-Йорк: Вид-во ООН, 1982. – 204 с.
5. Міжнародна конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики, 1976 р. [Електронний ресурс]. – К. : CD-вид-во "Інфодиск", 2005. – (Законодавство України). – Заголовок з екрану.